

Sprievodca štúdiom: Vodstvo, pôda, flóra, fauna a ochrana prírody na Slovensku

Kvíz: Overenie znalostí

Odpovedzte na nasledujúce otázky v rozsahu 2-3 viet na základe poskytnutého študijného materiálu.

1. Vysvetlite, čo je hlavné európske rozvodie a ako prechádza územím Slovenska. Ktoré úmoria oddeľuje a aký podiel územia Slovenska odvodňuje do každého z nich?
2. Čo je Vážska kaskáda a aké sú jej hlavné účely? Uvedte, koľko priehrad ju tvorí a ktorá z nich je najväčšia.
3. Akého pôvodu je väčšina prírodných jazier na Slovensku? Uvedte príklad najväčšieho jazera a dva príklady jazier iného ako ľadovcového pôvodu.
4. Aké sú tri základné pôdne druhy podľa zrnitosti na Slovensku? Stručne charakterizujte každý z nich a uvedte, ktorý je najvhodnejší pre poľnohospodárstvo.
5. Opíšte, ako sa menia pôdne typy na Slovensku s narastajúcou nadmorskou výškou. Vymenujte aspoň tri hlavné pôdne typy a priradte ich k príslušným klimatickým oblastiam a vegetácii.
6. Čo spôsobuje rozdiely v rastlinstve a živočíšstve na území Slovenska? Vymenujte aspoň štyri vegetačné stupne podľa nadmorskej výšky.
7. Čo sú lužné lesy a kde sa na Slovensku vyskytujú? Vysvetlite, prečo je tento biotop ohrozený.
8. Ako sa delí územná ochrana prírody na Slovensku podľa stupňov? Uvedte príklady veľkoplošných a maloplošných chránených území a priradte ich k príslušným stupňom ochrany.
9. Vysvetlite rozdiel medzi endemitom a reliktom. Uvedte jeden konkrétny príklad endemitu a jeden príklad reliktu zo slovenskej prírody, ktoré sú spomenuté v texte.
10. Aké typy území medzinárodného významu sa chránia na Slovensku? Uvedte aspoň dva konkrétne príklady pamiatok svetového prírodného dedičstva UNESCO.

Kľúč správnych odpovedí

1. Hlavné európske rozvodie je hranica medzi úmormi Čierneho a Baltského mora. Približne 96 % územia Slovenska sa odvodňuje prostredníctvom rieky Dunaj do Čierneho mora, zatiaľ čo povodia riek Poprad a Dunajec odvádzajú vodu do Baltského mora.
2. Vážska kaskáda je systém 22 priehrad, ktoré regulujú tok rieky Váh. Bola vybudovaná na ochranu proti povodňam, na výrobu elektrickej energie a na rekreačné účely. Najväčšou priehradou v tejto kaskáde je Liptovská Mara.
3. Väčšina prírodných jazier na Slovensku, nazývaných plesá, je ľadovcového pôvodu. Najväčším a najhlbším je Veľké Hincovo pleso vo Vysokých Tatrách. Príkladmi jazier iného pôvodu sú Morské oko vo Vihorlatských vrchoch (vzniklo prehradením rieky) a krasové Jašteričie jazero v Slovenskom krase.
4. Základné pôdne druhy sú ľahké (piesočnaté), stredne ťažké (hlinité) a ťažké (ilovité). Ľahké pôdy zle držia vodu, ťažké pôdy po daždi sú mazľavé a počas sucha pukajú. Najvhodnejšie pre poľnohospodárstvo sú stredne ťažké (hlinité) pôdy, ktoré sa vytvárajú napríklad na sprašiach Podunajskej nížiny.
5. S narastajúcou nadmorskou výškou sa pôdne typy menia. V teplých nížinách sa nachádzajú najúrodnejšie černozeme, ktoré prechádzajú do hnedozemí a kambizemov (hnedých lesných pôd) na svahoch pohorí s listnatými lesmi. V chladných, vyšších polohách s ihličnatými lesmi sa vytvoril kyslý a málo kvalitný podzol.
6. Rozdiely v rastlinstve a živočíšstve sú spôsobené hlavne zmenou nadmorskej výšky, čo ovplyvňuje teplotu, množstvo zrážok a pôdu. Vyčlenilo sa šesť vegetačných stupňov, medzi ktoré

patria dubový stupeň, bukový stupeň, smrekový stupeň, kosodrevinový stupeň, stupeň alpských lúk a podsnežný stupeň.

7. Lužné lesy sú lesné biotopy, ktoré sa vytvorili nezávisle od nadmorskej výšky v okolí riek s dostatkom povrchovej alebo vysokej hladiny podpovrchovej vody. Tento biotop je ohrozený, pretože jeho plocha sa zmenšuje v dôsledku regulácie tokov riek.

8. Územná ochrana prírody má päť stupňov. Celé územie Slovenska spadá do 1. stupňa. Do 2. stupňa patria veľkoplošné chránené územia ako chránené krajinné oblasti (CHKO) a do 3. stupňa národné parky (NP). Maloplošné chránené územia ako prírodné rezervácie (PR) alebo prírodné pamiatky (PP) spadajú do 4. a 5. stupňa.

9. Endemit je druh, ktorý žije iba na ohraničenom území, ako napríklad kamzík vrchovský tatranský, ktorý žije len v Tatrách. Relikt je druh, ktorý prežil z minulých geologických období, často ako pozostatok iných klimatických podmienok; príkladom je glaciálny relikv dryádka osemľupienková.

10. Na Slovensku sa chránia územia medzinárodného významu ako sú mokrade (tzv. ramsarské lokality), pamiatky svetového prírodného dedičstva UNESCO a biosférické rezervácie. Medzi pamiatky UNESCO patria napríklad Karpatské bukové pralesy, Jaskyne Slovenského a Aggtelského krasu a Dobšinská ľadová jaskyňa.

Otázky na esej

1. Na základe prípadovej štúdie Liptovskej Mary diskutujte o pozitívnych a negatívnych dôsledkoch výstavby veľkých vodných diel. Zvážte environmentálne, hospodárske (ochrana pred povodňami, energetika) a sociálne aspekty (presídlenie obyvateľstva, strata kultúrneho dedičstva).

2. Podrobne opíšte systém výškovej stupňovitosti rastlinstva a živočíšstva na Slovensku. Vysvetlite, ako faktory ako nadmorská výška, teplota, zrážky a pôdne typy (černozem, kambizem, podzol) ovplyvňujú zloženie jednotlivých stupňov od nížin až po najvyššie vrcholy Tatier.

3. Analyzujte rôzne spôsoby, akými ľudská činnosť ovplyvňuje prírodné prostredie Slovenska, ako je opísané v texte. Zamerajte sa na vplyvy na vodstvo (znečistenie, regulácia tokov), pôdu (hnojivá, erózia, výstavba) a lesné ekosystémy (odlesňovanie, šírenie invázných druhov).

4. Porovnajme systém národnej a medzinárodnej ochrany prírody na Slovensku. Vysvetlite účel a rozdiely medzi národnými parkami (NP), chránenými krajinnými oblasťami (CHKO), územiami NATURA 2000 a pamiatkami UNESCO.

5. Na príklade lykožrúta severského vysvetlite problematiku invázných druhov. Popíšte, ako sa tento druh rozšíril na Slovensku, aké škody spôsobuje a aké faktory (napr. výsadba umelých smrekových lesov) prispeli k jeho úspešnému šíreniu.

Glosár kľúčových pojmov

Pojem	Definícia
Azonálne pôdy	Pôdy, ktorých vznik nie je ovplyvnený nadmorskou výškou, ako napríklad rendziny v krasových oblastiach, čiernice (nivné pôdy) alebo fluvizeme (lužné pôdy) v zaplavovaných nivách riek.

Biosférické rezervácie	Územia zahŕňajúce prírodné aj človekom narušené oblasti, ktoré umožňujú študovať konflikty medzi človekom a prírodným prostredím a podporovať biodiverzitu. Príkladmi sú Poľana alebo Tatry.
Černozem	Najúrodnejší a poľnohospodársky najvyužívanejší typ pôdy na Slovensku, vyskytujúci sa v teplých nížinách na sprašiach.
Endemit	Druh rastliny alebo živočícha, ktorý žije iba na špecifickom, geograficky ohraničenom území. Príkladom je kamzík vrchovský tatranský.
Hlavné európske rozvodie	Hranica, ktorá oddeľuje úmorie Čierneho mora od úmoria Baltského mora a prechádza územím Slovenska.
Invázny druh	Nepôvodný druh, ktorý svojím rozšírením na novom území spôsobuje ekologické alebo hospodárske škody. Príkladom je lykožrút severský alebo agát.
Kambizeme (hnedé lesné pôdy)	Pôdny typ, ktorý sa nachádza na svahoch pohorí pokrytých listnatým a zmiešaným lesom, nadväzujúci na černozeme vo vyšších polohách.
Klauzy	Umelé vodné nádrže budované v horských oblastiach na účely splavovania dreva.
Lužné lesy	Lesné spoločenstvá, ktoré vznikli v okolí riek s dostatkom povrchovej vody alebo vysokou hladinou podpovrchovej vody, nezávisle od nadmorskej výšky.
NATURA 2000	Sústava chránených území európskeho významu, ktorá má za cieľ zabezpečiť priaznivý stav najhodnotnejších biotopov a najohrozenejších druhov v Európe.

Pedológia	Veda zaoberajúca sa vznikom pôdy a jej biologickými, fyzikálnymi a chemickými vlastnosťami.
Pedosféra	Obal Zeme tvorený pôdou, ktorý predstavuje prostredie pre organizmy a prechod medzi živou a neživou sférou.
Pleso	Názov pre jazerá ľadovcového pôvodu, ktoré sú typické pre Vysoké Tatry.
Podzol	Kyslý a málo kvalitný typ pôdy, ktorý sa vytvoril v chladnej klimatickej oblasti vo vyšších polohách s ihličnatým lesom a kosodrevinou.
Pôdne druhy	Klasifikácia pôd podľa zrnitosti na ľahké (piesočnaté), stredne ťažké (hlinité) a ťažké (ílovité).
Pôdny typ	Klasifikácia pôd podľa faktorov ich vzniku, ako sú klimatické podmienky, geologické podložie a hladina podzemnej vody. Príkladmi sú černoziem, hnedozem, podzol.
Ramsarské lokality	Medzinárodne chránené mokrade. Na Slovensku sa nachádza 14 takýchto lokalít, napríklad Dunajské luhy.
Relikt	Druh, ktorý prežil z minulých geologických období, často ako pozostatok vtedajších klimatických podmienok. Príkladom je glaciálny reliktný dryádka osemľupienková.
Tajchy	Umelé vodné nádrže známe z banských oblastí, napríklad Počúvadlo.
Vážska kaskáda	Systém 22 priehrad na rieke Váh, ktorý slúži na reguláciu toku, ochranu pred povodňami a výrobu energie.

Vegetačný stupeň	Územie s prevládajúcim typom vegetácie a živočíšstva, ktoré je určené najmä nadmorskou výškou a s ňou spojenými klimatickými podmienkami.
Vnútrozemská delta	Územie vytvorené riekou, ktorá sa delí na sieť bočných ramien. Na Slovensku ju vytvára Dunaj a jej súčasťou je Žitný ostrov.